ANALÝZA VÝVOJE FINANČNÍCH PROSTŘEDKŮ INSTITUCIONÁLNÍ PODPORY SPECIFICKÉHO VÝZKUMU, PROJEKTŮ VĚDY A VÝZKUMU A OSTATNÍCH PROJEKTŮ TVŮRČÍ ČINNOSTI NA ZSF JU V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH V LETECH 2004-2006

Jana Samková¹, Leoš Navrátil²

IX: 1 - 211, 2007

ISSN 1212-4117

¹Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, ekonomické oddělení

²Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, katedra radiologie a toxikologie (proděkan pro vědu a výzkum)

ÚVOD

Podpora výzkumu a vývoje má na Zdravotně sociální fakultě JU, na Jihočeské univerzitě i v České republice významnou prioritu.

Současně s celou škálou parametrů hodnocení vědy a vývoje se setkáváme stále častěji nejen uvnitř institucí, ale i v národním a mezinárodním měřítku s hodnocením a porovnáváním v oblasti ekonomické. V této souvislosti se setkáváme s pojmem znalostní ekonomika. Pojem „znalostní ekonomika“, který se objevuje v oblasti vědy a vývoje v poslední době stále častěji, je do značné míry popularizační zkratka. Ačkoli navozuje dojem, že se jedná o něco nového a vysoce progresivního, je třeba poznamenat, že každá ekonomika v minulosti byla založena na využívání znalostí (inovaci).

Vyššími investicemi do výzkumu a vzdělání se ekonomika stává nejen konkurenceschopnější, ale zároveň dochází k přesunu tvorby hrubého domácího produktu od produktů s nižší přidanou hodnotou.

Finanční prostředky vynaložené na výzkum se stávají jedním z ostře sledovaných parametrů, podle kterého jednotlivé organizace, ale i celé státy hodnotí své šance uspět v globální soutěži o prosperitu. Je zvažován potenciál nově vzniklých znalostí pro řešení problémů a naplnění potřeb společnosti, jsou hodnoceny a analyzovány překážky jejich skutečného tržního využití.

Z podnětu vedení Zdravotně sociální fakulty JU byly vypracovány podkladové analýzy časového vývoje získaných a realizovaných finančních prostředků v letech 2004-2006 na ZSF JU, jejichž cílem by bylo podnícení další odborné diskuze v uvedené oblasti.

První část příspěvku je věnována financování vědy a výzkumu obecně, v druhé části je analyzován časový vývoj na Zdravotně sociální

fakultě JU v letech 2004-2006 v oblasti institucionální podpory specifického výzkumu a vývoj jejich vstupních indikátorů a ve třetí části časový vývoj výše uvedeného období ostatních projektů tvůrčí činnosti na ZSF JU.

PRÁVNÍ RÁMEC

Financování vědy a výzkumu se řídí zejména zákonem č. 130 Sb. ze dne 14. března 2002, o podpoře výzkumu a vývoje z veřejných prostředků a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o podpoře výzkumu a vývoje) se změnami a doplňky provedenými s účinností dnem 1. května 2004, zákonem č. 41/2004 Sb., zákonem č. 215/2004 Sb. z 1. května 2004 a zákonem č. 342/2005 Sb. ze dne 13. září 2005. Dále nařízení vlády č. 461 ze dne 25. září 2002 o účelové podpoře výzkumu a vývoje z veřejných prostředků a o veřejné soutěži ve výzkumu a vývoji a nařízení vlády č. 462 ze dne 25. září 2002 o institucionální podpoře výzkumu a vývoje z veřejných prostředků a o hodnocení výzkumných záměrů.

Výše uvedený zákon a jeho vládní nařízení upravuje podporu výzkumu a vývoje z veřejných prostředků a práva a povinnosti právnických osob a fyzických osob a úkoly organizačních složek České republiky nebo územních samosprávných celků, zabývajících se výzkumem a vývojem podporovaným z veřejných prostředků. Upřesňuje podmínky podpory, veřejnou soutěž ve výzkumu a hodnocení výzkumných záměrů.

Účelová podpora je poskytována z výdajů na výzkum a vývoj poskytovatelů, do jejichž působnosti podle zvláštních právních předpisů náleží, formou dotace právnickým nebo fyzickým osobám nebo zvýšením výdajů organizačních složek na grantové projekty z výdajů na

výzkum Grantové agentury České republiky nebo Akademie věd České republiky, programové projekty základního a aplikovaného výzkumu, realizující Národní program výzkumu, nebo programové projekty aplikovaného výzkumu.

FINANCOVÁNÍ VÝZKUMU Z VEŘEJNÝCH ZDROJŮ

Účelovou podporu poskytuje poskytovatel po provedení veřejné soutěže ve výzkumu a vývoji.

Podporu výzkumu a vývoje včetně infrastruktury lze poskytnout jako účelovou nebo institucionální podporu.

- **Účelovou podporou** rozumíme poskytnutí prostředků na projekt vymezený příjemcem k naplnění cílů programu formulovaného poskytovatelem nebo na grantový projekt.
- **Institucionální podporou** rozumíme poskytnutí prostředků na výzkumný záměr, specifický výzkum nebo na mezinárodní spolupráci České republiky ve výzkumu a vývoji. Za tento typ výzkumu je považován i ten, který je bezprostředně spojen se vzděláváním a na němž se podílejí studenti.

Na specifický výzkum na vysokých školách je poskytována institucionální podpora podle jejich předpokladů daných dosavadní úspěšností ve veřejné soutěži ve výzkumu a vývoji, úspěšnosti při uplatnění výsledků, počtu studentů v jednotlivých typech akreditovaných studijních programů a kvalifikační struktury akademických pracovníků.

INSTITUCIONÁLNÍ PODPORA SPECIFICKÉHO VÝZKUMU NA VYSOKÝCH ŠKOLÁCH

Podmínkou pro poskytnutí institucionální podpory specifického výzkumu na vysokých školách je splnění níže uvedených kritérií:

- v kalendářním roce, který předchází kalendářnímu roku poskytnutí institucionální podpory specifického výzkumu, získala vysoká škola podporu výzkumu a vývoje z veřejných prostředků,
- v kalendářním roce, který předchází kalendářnímu roku poskytnutí institucionální podpory specifického výzkumu, poskytla vysoká škola údaje o výsledcích výzkumu a vývoje podporovaného z veřejných prostředků do rejstříku informací o výsledcích,

- v kalendářním roce poskytnutí institucionální podpory specifického výzkumu na vysoké škole, na které studují posluchači v doktorském studijním programu nebo v posledním ročníku magisterského studijního programu.

Podíl vysoké školy na institucionální podpoře specifického výzkumu na všech vysokých školách se stanoví na základě:

- podílu podpory výzkumu a vývoje poskytnuté podle zákona vysoké školy na celkové výši podpory výzkumu a vývoje poskytnuté podle zákona všem vysokým školám, vynásobeného podílem podpory výzkumu a vývoje s prokazatelně uplatněnými výsledky na celkové podpoře výzkumu a vývoje vysoké školy,
- podílu studentů doktorských studijních programů na vysoké škole na počtu studentů doktorských studijních programů na všech vysokých školách,
- podílu absolventů magisterských studijních programů na vysoké škole na počtu absolventů magisterských studijních programů na všech vysokých školách,
- podílu přepočteného počtu profesorů na vysoké škole na přepočteném počtu akademických pracovníků vysoké školy,
- podílu přepočteného počtu docentů na vysoké škole na přepočteném počtu akademických pracovníků vysoké školy.

Institucionální podporu specifického výzkumu lze užít na výzkumnou činnost, na které se podílejí studenti vysokých škol, a to zejména na úhradu:

- osobních a věcných nákladů spolupráce studentů magisterských a doktorských studijních programů při řešení projektů a výzkumných záměrů řešených na vysokých školách,
- osobních a věcných nákladů společného výzkumu prováděného akademickými pracovníky a studenty podle vnitřních předpisů vysokých škol,
- nákladů na výzkum prováděný studenty při přípravě diplomové nebo disertační práce.

Podíl institucionální podpory na úhradě uznávaných nákladů může činit až 100 %.

KONTROLNÍ MECHANIZMY

Poskytovatel je povinen provádět kontrolu plnění cílů projektu nebo výzkumného záměru, včetně

ně kontroly čerpání a využívání podpory, účelnosti uznaných nákladů podle uzavřené smlouvy o poskytnutí podpory nebo rozhodnutí o poskytnutí podpory. Povinností příjemce je tuto kontrolu umožnit.

Poskytovatel je povinen provádět finanční kontrolu u příjemců podpory podle zvláštních právních předpisů nejméně u 5 % z celkového počtu projektů a výzkumných záměrů podporovaných poskytovatelem v daném kalendářním roce, vždy však nejméně u jednoho projektu.

Neoprávněné použití nebo zadržení prostředků poskytnutých na podporu výzkumu a vývoje z veřejných prostředků se posuzuje jako porušení rozpočtové kázně podle rozpočtových pravidel.

SOUČASNÉ PROBLÉMY

V současné době se přijímající subjekty mohou při realizaci projektu setkat s řadou bariér a problematických oblastí, které brání procesu vytváření, šíření i praktického využití znalostí.

Jedním z problémů se v současné době může jevit nedostatek finančních prostředků na realizaci inovačních aktivit, rozptýlenost veřejné podpory vědy a výzkumu do příliš velkého počtu donátorů, projektů, programů a směrů a neposlední řadě nepřehlednost současné právní soustavy včetně nepřehledné novelizace stávajících zákonů a jejich nejednotného a často až protichůdného právního výkladu.

Jedním z nedostatků může být i skutečnost, že řada výzkumných institucí neposkytuje svým výzkumným týmům administrativní a manažerské zázemí, což zejména v případě projektů s větším rozpočtem vede k neúměrnému zatěžování povinnostmi, které s tvůrčí výzkumnou prací přímo nesouvisí. Státní správa ne vždy vytváří transparentní a výhodné návaznosti mezi národními a evropskými pravidly financování projektů, jako byl např. problém financování daně z přidané hodnoty, související s náklady projektů 6. rámcového programu EU pro výzkum a technologický rozvoj.

Systém podpory vědy a výzkumu v ČR ne zcela optimálně přihlíží k nutnosti využívat výsledků výzkumu v praxi. Více než polovina pro-

středků je rozdělena formou institucionálního financování, které nepředpokládá dosažení konkrétních využitelných výsledků. Dosavadní způsob organizace se může jevit příliš roztržitým s rozmělněnou odpovědností i pravomocemi.

PERSPEKTIVY

Připravovaná vnitrostátní i evropská opatření předpokládají širší využití jak evropských zdrojů, především strukturálních fondů, tak i zdrojů národních a soukromých. Opatření jsou založena na efektivním využití finančních prostředků a jsou podmíněna legislativními a systémovými opatřeními, která kromě návrhů legislativních úprav a změn příslušných předpisů navrhují i kroky směřující k vytvoření podmínek pro výzkum orientovaný na výsledky s vysokým potenciálem komerčního využívání. Hlavním cílem opatření je dosažení vyvážené struktury mezi základním a aplikovaným výzkumem včetně zvýšení podílu účelové podpory na úkor institucionální.

V porovnání s některými státy západní Evropy i jihovýchodní Asie jsou prostředky poskytované pro výzkumnou práci v České republice nižší a tím je dán i celospolečenský význam této oblasti. Lze však předpokládat příznivý ekonomický vývoj naší republiky a tím i nárůst finančních prostředků. Oprávněný je ale požadavek společnosti, aby vložené prostředky byly vynakládány skutečně účelně a výsledky výzkumu byly porovnatelné se zahraničními.

VÝVOJ INSTITUCIONÁLNÍ PODPORY SPECIFICKÉHO VÝZKUMU NA ZSF JU

Obsahem podkladové analýzy jsou vybrané souvislosti, které ovlivňují časový vývoj reálného objemu finančních prostředků institucionální podpory specifického výzkumu na Zdravotně sociální fakultě JU. Zatímco vývoj v rámci Jihočeské univerzity jako celku je v posledních letech stabilizován, u Zdravotně sociální fakulty JU se zatím nedaří stabilizační trend udržet, a to i přesto, že většina dílčích vstupních indikátorů pro výpočet výše finančních prostředků institucionální podpory specifického výzkumu má dlouhodobě mírně vzrůstající charakter.

Graf č. 1 Indexový vývoj finančních objemů Specifické VaV na JU a na ZSF JU v letech 2004-2006 (Kropáčková)

Z prostředků institucionální podpory specifického výzkumu na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích je mj. realizována činnost Grantové agentury JU. Aktivita zvyšování objemu finančních prostředků Grantové agentury JU je hodnocena pozitivně a je v ní naplňován její cíl ve smyslu zvyšování podpory vědecké, výzkumné a další tvůrčí aktivity mladých tvůrčích pracovníků Jihočeské univerzity a vytvoření motivačního prostředí pro projekty doktorandů. Objem finančních prostředků se zvýšil oproti roku 2005 téměř

2,5krát.

Pozitivním výsledkem je skutečnost, že Zdravotně sociální fakulta JU v roce 2007 téměř vyrovná index nárůstu objemu prostředků z GA JU. Grantová agentura JU zaznamenala indexový nárůst objemu řešených projektů 2,43 (oproti roku 2005) a Zdravotně sociální fakulta JU nárůst objemu řešených projektů v indexu 2,31 (oproti roku 2005). V roce 2005 byly na ZSF JU řešeny dva projekty, v roce 2006 dva projekty a v roce 2007 je schváleno k realizaci 10 projektů.

Graf č. 2 Indexový vývoj finančních objemů Grantové agentury JU a indexová úspěšnost ZSF JU v letech 2005-2007 (Kropáčková; Samková, 2007)

Mimo zvyšující se tvůrčí úroveň studentů doktorského studia k tomuto výraznému úspěchu jistě přispělo i pečlivě vedené přípravné období podávání projektů včetně podrobného semináře, na organizaci kterého se podílelo ekonomické oddělení fakulty a oddělení pro vědu a výzkum.

V oblasti porovnání vývoje dotace na projekty vědy a výzkumu v porovnání s objemovým nárůs-

tem celé JU (index nárůstu 1,53 oproti roku 2005) dochází na Zdravotně sociální fakultě JU k jejímu poklesu (index poklesu 0,83 oproti roku 2005).

Za období roku 2006 v detailní analýze je největším donátorem projektů VaV Ministerstvo zdravotnictví ČR prostřednictvím Interní grantové agentury MZ ČR, dále Grantová agentura

ČR, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR v oblasti projektů COST a Grantová agentura Akademie věd ČR. Projekt v oblasti realizace Centra LC a projektu Výzkumná centra

(program 1M) je veden jako projekt spoluřešitelský a pro potřeby výpočtu objemu finančních prostředků Specifické VaV se nezapočítává.

Graf č. 3 Podíl donátorů na dotacích projektů VaV v roce 2006 (Samková, 2007)

V oblasti porovnání vývoje kvalifikační struktury ZSF JU v souvislosti s výpočtem objemů finančních prostředků institucionální podpory specifického výzkumu nutno ocenit, že dochází k *absolutnímu nárůstu přepočteného počtu pracovníků profesorů a docentů na ZSF JU* za sledované období. Pro potřeby analýzy a zároveň výpočtu objemu finančních prostředků institucionální podpory specifického výzkumu jsou analyzovány údaje za 1.-3. Q předchozího období k období analyzovanému. *Přepočtený počet profesorů se zvýšil za sle-*

dované období od roku 2005 s indexem nárůstu 1,131. *Přepočtený počet docentů se zvýšil za sledované období od roku 2005 s indexem nárůstu 1,320.*

Negativní vliv na konečný podíl kvalifikační struktury ZSF JU pro potřeby výpočtu objemu finančních prostředků ZSF JU má *nárůst celkového počtu akademických pracovníků*. Ten zaznamenal největší index nárůstu za sledované období, a to 1,337.

Graf č. 4 Vývoj nárůstu kvalifikační struktury v letech 2005-2007 (Kropáčková; Samková, 2007)

V *ostatních ukazatelích* pro výpočet institucionální podpory specifického výzkumu dochází k významným meziročním nárůstům v návaznosti na kvantitativní a kvalitativní rozvoj fakulty v počtu absolventů magisterských studijních programů (index nárůstu 3,27) a počtu studentů postgraduálního studia (index nárůstu 1,9). Zároveň lze konstatovat, že i *koefficient úspěšnosti* se pohybuje ve sledovaném období na vysoké úrovni.

Přesto, že v rámci základního rozpočtu příspěvku a dotací Zdravotně sociální fakulty JU pro rok 2007 tvoří finanční prostředky institucionální podpory specifického výzkumu ne zcela rozhodující část připravovaného rozpočtu, svým významem přesahují svou absolutní hodnotu.

Rozborem jednotlivých vlivů její tvorby lze získat podklady pro další analýzy vývoje fakulty

v oblasti kvantitativního i kvalitativního rozvoje, rozvoje vědy a výzkumu i personální politiky, svým rozsahem přesahující cíl podkladové analýzy.

ANALÝZA ČASOVÉHO VÝVOJE ZSF JU SE ZAMĚŘENÍM NA ROZVOJ OSTATNÍCH PROJEKTŮ TVŮRČÍ ČINNOSTI V LETECH 2004-2006

Zdravotně sociální fakulta JU v Českých Budějovicích zaznamenala v průběhu patnácti let své působnosti progresivní vývoj také ve vývoji objemu finančních prostředků, účelově určených k řešení ostatních projektů tvůrčí a rozvojové činnosti fakulty.

Graf č. 5 Časový vývoj projektové politiky ZSF JU v letech 1992-2006 ve vyjádření finančních objemů (Samková, 2007)

Podkladová analýza se zaměřila na projekty tvůrčí, rozvojové a ostatní projekty v letech 2004-2006 podle jejich počtu a podle jejich objemu finančních prostředků. Z rozpočtové kapitoly MŠMT jsou to zejména projekty Fondu rozvoje vysokých škol a rozvojové programy MŠMT, které ve sledovaném období zaznamenaly dynamický nárůst. Stabilitu v počtu projek-

tů i v objemu finančních prostředků vykazuje časový vývoj projektů pro handicapované děti v organizaci jejich letních aktivit, které již tradičně podporuje Ministerstvo zdravotnictví ČR. Další projekty podpořilo Ministerstvo zahraničních věcí ČR, Jihočeský kraj a ostatní poskytovatelé finančních prostředků.

Graf č. 6 Indexový nárůst finančních objemů všech ostatních projektů tvůrčí činnosti ZSF JU v letech 2004-2006 (Samková, 2007)

V souhrnném přehledu časového vývoje v letech 2004-2006 *podle jednotlivých typů ostatních tvůrčích projektů v porovnání poměrů finančního objemu* převažují projekty podpořené MŠMT – rozvoje

vé programy a programy Fondu rozvoje vysokých škol. V roce 2006 se poprvé objevují programy, podpořené Evropským sociálním fondem.

Graf č. 7 Souhrnný přehled typů projektů podle finančního objemu (Samková, 2007)

V souhrnném přehledu časového vývoje v letech 2004-2006 *podle jednotlivých typů ostatních tvůrčích projektů v porovnání počtu projektů* opět zauímají

přední místo projekty podpořené MŠMT – rozvojové programy a programy Fondu rozvoje vysokých škol.

Graf č. 8 Souhrnný přehled typů projektů podle počtu projektů (Samková, 2007)

Tak jako u předchozí podkladové analýzy v oblasti institucionální podpory specifického výzkumu i zde výše uvedené vývojové trendy budou sloužit k dalším odborným diskuzím. Rozborem jednotlivých vývojových vlivů lze následně získávat podklady pro další analýzy vývoje fakulty v oblasti kvantitativního i kvalitativního rozvoje, materiálně technického a prostorového rozvoje i rozvoje personální politiky, svým rozsahem přesahující rozsah a účel podkladové analýzy.

LITERATURA

Analýza výzkumu a vývoje v České republice a její srovnání se zahraničím - 2004. Rada vlády pro výzkum a vývoj, 2005.

Commission Staff Working Paper, 2004 European Innovation Scoreboard, Comparative Analysis of Innovation Performance. [online]. Dostupné z: <http://www.cordis.lu/innovation/fi-study>.

CORDIS. [online]. Dostupné z: <http://www.cordis.lu>.

Eurostat - Science and Technology R & D expenditure in the European Union. [online]. Dostupné z: <http://epp.eurostat.ec.eu.int>.

Finanční rámec na 2007-2013 a jeho implikace pro VaV, Technologické centrum AV ČR. [online]. Dostupné z: <http://www.tc.cz/detail/?pid=9>.

KROPÁČKOVÁ, H.: *Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, návrh pro výpočet institucionální podpory specifického výzkumu JU pro rok 2005, 2006, 2007.*

Nařízení vlády č. 462 ze dne 25. září 2002 o institucionální podpoře výzkumu a vývoje z veřejných prostředků a o hodnocení výzkumných záměrů. EPIS, 2006.

Nařízení vlády č. 461 ze dne 25. září 2002 o účelové podpoře výzkumu a vývoje z veřejných prostředků a o veřejné soutěži ve výzkumu a vývoji. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR, odbor mezinárodní spolupráce ve VaV. [online]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/DOMEK/default.asp?CAI=46>.

SAMKOVÁ, J.: *Finanční informační systém.* České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, 2007.

Technology and Industry Scoreboard. OESD Science. [online]. 2003. Dostupné z: <http://www.oecd.org>.

Sociální a ekonomické dopady integrace České republiky do Evropské unie. Pro Úřad vlády ČR - Radu pro sociální a ekonomickou strategii. Praha: Tailor Nelson Sofres Faktum, s.r.o., 2002.

Veřejná diskuse k novele zákona č. 130/2002 Sb., o podpoře výzkumu a vývoje z veřejných prostředků a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů. [online]. Dostupné z: <http://vyzkum.cz/PrintClanek.aspx?>.

Zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů. EPIS, 2006.

Zákon č. 130/2002 Sb., o podpoře výzkumu a vývoje z veřejných prostředků a o změně a doplnění dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů. EPIS 2006.

Zákon č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně a doplnění dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů. EPIS 2006.

Závěrečná zpráva projektu evaluace RPS 4/04 Bariéry růstu konkurenceschopnosti České republiky, Technologické centrum AV ČR ve spolupráci s Národohospodářským ústavem AV ČR. [online]. Dostupné z: <http://www.strukturalnifondy.info/zdroj.php?zdroj=12>.

Jana Samková a Leoš Navrátil
jsamkova@zsf.jcu.cz